

TÜRKİYE'DE BATI RESİM SANATININ GELİŞME EVRELERİ

STAGES OF DEVELOPMENT OF THE WESTERN PAINTING IN TURKEY

ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ЗАПАДНОЙ ЖИВОПИСИ В ТУРЦИИ

Işıl SAVAŞER*

ÖZ

Ülkemizdeki plastik sanatlar alanındaki gelişmelerin geleneksel bir anlayışa bağlı, ulusal bir çizgi üzerinde oluşumu ve gelişmeleri makalede hedef alınmıştır. Bu oluşumların ulusal çağdaşlaşma, evrensel boyutlara ulaşmayı hedefleyen bir sentez çabasının yansıtıldığı gözlenmektedir. Türkiye'de Batılılaşma süreci olarak da belirlenen yenilenme çabaları, biçim alanındaki değişikliklerin belirlenmesindeki tek etkenin Avrupa olduğu şeklindeki önyargıları da birlikte getirdiği düşünülmüştür. Tarihsel Türk sanatının, bilhassa İslami çağlarda gerçekleşmiş olan özgün biçimleri yenilenme sürecinde dinamik bir unsur olarak etkili olmuşlardır. Çağdaşlaşma olgusu, aydınların benimsediği milliyetçilik ölçüsünden hız kazanmış, içindeki kozmopolit olan öğeleri ayırtırmak suretiyle evrensel olanı hedefleyen yepyeni bir sentez meydana getirmiştir. Tarihsel ya da çağdaş dönemlerde sanatta yeni bir senteze yönelme durumu, kozmopolit ve yabancı etkilerle kaynaşarak, bunları ve ayıklayarak, yeni, özgün modeller yaratmanın önünü açmıştır. 19. yüzyılda sanat alanındaki bütün büyük etkinliklerde pay sahibi olan asker ressamılar üzerinde önemle ve özellikle kurulmasının sebepleri ise, Cumhuriyet rejimine yönelmiş olan Türk devleti yönetiminde siyasal propagandalarda bu ressamıların büyük rol oynaması olmuştur. Asker sanatçıları, yeni siyasal bilinçlenmede sanat ve kültür alanında yansıyan hedefleri temsil etmişlerdir. 19. Yüzyılın ilk yarısından başlayan asker sanatçıları hareketi, 18 yüzyıl başlarından beri Batı ile ilişkileri kurulmuş olan Saray çevreleri tarafından da desteklenmiştir.

Osmanlı Resim sanatında yüzyıllardır etkili olan minyatür sanatı, güçlü bir resim geleneği oluşturmuştur. 19 yüzyıldan bugüne kadar sağlam bir geleneğe sahip olan Türk resim sanatının gelişmesinde, dönemler içinde toplumsal değerler, ilerlemeler etkili olmuştur. İlk olarak Batılı resim anlayışındaki çalışmalar asker ressamıların çalışmaları ile şekillendirilmiştir Türk resim sanatı ilk dönemlerde sadece ülkedeki yabancılar azınlıklar ve Saray çevresi ile sınırlanmıştır Batı anlamında Osmanlı'da resim sanatının temeli eğitimdeki reformlarla yakından ilişkili olmuştur.

* ORCID: [0000-0002-9421-3861](https://orcid.org/0000-0002-9421-3861), Dr.Öğr.Üyesi İstanbul Medipol Üniversitesi Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, isilsavaser@hotmail.com

Türkiye'de Batı Resim Sanatının Gelişme Evreleri

Ülkemizde Türk resim sanatının gelişmesinde Askeri Okullardaki resim eğitimlerinin önemli katkılar sağladığı bilinmektedir. Bu sanatçılar, Türk resim sanatının temelini oluşturmaktadır. 19. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu Mühendishane'sinde yetişmeye başlayan asker ressamlarımız, Türk resim sanatına katkıda bulunmuşlardır. Kendilerine özgü usulalarını ortaya koymuşlardır. İlerleyen dönemlerde Batı'ya açılan ressamlar, edindikleri tecrübeleri ve deneyimleri ülkemizdeki diğer sanatçılara da aktarmışlardır. 19. Yüzyılın sonlarına doğru Türkiye'de ilk Sanayi-i Nefise mektebinin (Güzel Sanatlar Okulu) açılması ile, asker dışındaki sanatçıların da ülkemizde resim eğitimlerini geliştirmeleri, önemli dönüm noktası olmuştur.

Türk sanatçıların Batı'da sanat eğitimi görmeleri, Batı resim anlayışlarını öğrenmeleri, üsluplarını kavramaları, yine bu konuda özveriyle çalışan ressamlarımız sayesinde gerçekleşmiştir. Osmanlı resim tarihinde önemli etkileri olan asker kökenli ressamlar kuşağı ise, giderek zamanla 1914 Kuşağı sayesinde sivilleşerek, yerini Cumhuriyet'in kurulması ile beraber sivil ressamların oluşturdukları gruplara bırakmışlardır.

Yeniler, Onlar grubu, D grubu gibi sanatçı grupları, 1950 öncesindeki Türk Resim sanatında gelişmenin öncüsü olmuşlardır. Daha sonraki dönemlerde ise II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da görülen soyut resimden Türk sanatçıları da etkilenmişlerdir.

Boya resimlerinde natürlük, peyzaj ve portre konularında büyük ilerlemeler yaşanmıştır. Gerçekte, Türk resminin günümüzde göstermiş olduğu başarıyı ve sağlam temellerini, Cumhuriyet öncesi ve sonrasında emek vermiş olan ilk sanatçılarımız atmıştır. Türk sanatındaki gelişmeler, tarihsel, geleneksel verilere kenetlenmiş olan çağdaşlaşma olgusunu özgün bir ilerleme ve süreklilik zinciri içerisinde oluşturmuştur.

Anahtar kelimeler: Sanayi-i Nefise, empresyonizm, portre, peyzaj, mühendishane

ABSTRACT

The formation and developments of the developments in the field of plastic arts in our country, based on a traditional understanding and on a national line, are targeted in the article. It is observed that these formations reflect a synthesis effort aiming at national modernization and reaching universal dimensions. The renewed efforts identified as the Westernization process in Turkey, form the only factor in determining changes in the area in the form of prejudice that was thought to bring Europe together. The original forms of historical Turkish art, especially in Islamic times, have been influential as a dynamic element in the renewal process. The phenomenon of modernization gained speed from the nationalism scale adopted by the intellectuals, and by separating the cosmopolitan elements within it, a brand new synthesis aimed at the universal was created. The orientation towards a new synthesis in art in historical or contemporary periods paved the way for creating new, original models by fusing with cosmopolitan and foreign influences and sorting them out. In the 19th century, the military painters, who had a share in all major events in the field of art, were especially important and the reasons for their establishment was that these painters played a major role in the political propaganda of the Turkish state administration, which turned to the Republican regime. Military artists represented the goals reflected in the field of art and culture in the new political awareness. The military artists movement, which started in the first half of the 19th century, was also supported by the Palace circles, whose relations with the West have been established since the early 18th century.

Miniature art, which has been effective in Ottoman painting for centuries, has formed a strong painting tradition. In the development of Turkish painting, which has a solid tradition since the 19th century, social values and progress throughout the periods have been effective. First of all, the studies in the Western understanding of painting were shaped by the work of

military painters. Turkish painting was limited to foreigners, minorities and the periphery of the palace in the early periods.

It is known that painting education in Military Schools has made important contributions to the development of Turkish painting art in our country. These artists constitute the basis of Turkish painting art. Our military painters, who started training in the Ottoman Empire Engineering Center from the beginning of the 19th century, contributed to the art of Turkish painting. They have revealed their own unique styles. The painters who opened up to the West in the following periods transferred their experiences and experiences to other artists in our country. Towards the end of the 19th century's first industrial-i Nefise of schools in Turkey (School of Fine Arts) with the opening, the artist studied painting in our country with the exception of military development, there has been a significant milestone.

The fact that Turkish artists received art education in the West, learned their understanding of Western painting, and grasped their styles, was realized thanks to our painters who worked devotedly on this subject. The generation of painters of military origin, who had important influences in the history of Ottoman painting, gradually became civilian in time thanks to the 1914 Generation, and left its place to groups formed by civilian painters with the establishment of the Republic.

Artist groups such as Yeniler, They group and D group were the pioneers of the development in Turkish painting art before 1950. In the later periods, II. Turkish artists were also influenced by the abstract painting seen in Europe after World War II.

Great progress has been made in still life, landscape and portrait subjects in paint paintings. In fact, the success and solid foundations of Turkish painting today were laid by our first artists who worked before and after the Republic. Developments in Turkish art have formed the phenomenon of modernization, which is interlocked with historical and traditional data, within a unique chain of progress and continuity.

Keywords: Sanayi-i Nefise, impressionism, portrait, landscape, military school

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается начало и развитие области пластических искусств в нашей стране, основанное на традиционное понимание и национальные признаки. В этой связи надо отметить, что в ходе его формирования наблюдается синтез, с признаками модернизации национального искусства, с целью достижения универсальных измерений. Усилия, оценённые как процесс вестернизации в Турции, принесло предрассудки, что Европа является единственным фактором, определяющим изменения в области формирования турецкой живописи. Оригинальные формы исторического турецкого искусства, особенно в исламские времена, сыграли важную роль в процессе обновления саиого процесса. Феномен модернизации набирал обороты по сравнению с масштабами национализма и включая в нём космополитические элементы, был создан новый синтез, ведущий к универсализму. Стремясь к новому синтезу в искусстве как в прошлом, так и в настоящее время, сливаясь с космополитическими и зарубежными эффектами и при их отсеивании, открывается путь для создания новых оригинальных моделей. Основная причина выдвижения военных живописцев, принимавших участие во всех основных мероприятиях в области искусства в 19 веке, состоит в том, что они сыграли важную роль в политической пропаганде администрации республиканского правительства. Военные художники представляли цели, отраженные в области искусства и культуры в новом политическом сознании. Движение военных художников, зародившееся в первой половине XIX века, поддерживалось и дворцовыми кругами, отношения которых с Западом установились с начала XVIII века. Искусство миниатюры, которое

Türkiye'de Batı Resim Sanatının Gelişme Evreleri

веками использовалось в османской живописи, сформировало прочную традицию живописи. Развитие турецкой живописи, имеющей прочную традицию с 19 века, находилось под влиянием социальных ценностей и достижений разных периодов. Сначала, произведения с западным пониманием живописи формировались произведениями военных живописцев. В первые периоды турецкая живопись была представлена иностранцами, представителями меньшинств в стране и разными кругами дворца. В западном понимании основы живописи в Османской империи были тесно связаны с реформами в сфере образования. Известно, что обучение живописи в военных училищах внесло важный вклад в развитие турецкого живописного искусства в нашей стране. Эти художники составляют основу турецкой живописи. Наши военные художники, которые начали обучение в Инженерном центре Османской империи с начала 19 века, внесли свой вклад в искусство турецкой живописи. Они раскрыли свои неповторимые стили. Художники, посетив запад в последующие периоды, передали свой опыт другим художникам в нашей стране. Ближе к концу XIX века открытие в Турции первых школ живописных искусств, стал важным моментом для развития художественного образования невоенных художников в нашей стране. Тот факт, что турецкие художники получили художественное образование на Западе, научились понимать западную живопись и усвоили свои стили, был реализован благодаря нашим художникам, которые самоотверженно работали над этой темой. Ход поколения военных художников, которые оказали важное влияние на историю османской живописи, постепенно перешло на гражданские руслу благодаря поколению живописцев после 1914 года после создания республиканского строя в Турции. Группы художников, такие как “Енилер”, “Онлар” и “D”, были пионерами развития турецкой живописи до 1950 года. В более поздние периоды турецкие художники, навестившие Европу после второй мировой войны, также испытали влияние абстрактной живописи. Большой прогресс достигнут в живописи натюрморта, пейзажа и портрета. Фактически, наши первые художники, которые работали до и после создания республиканского строя, заложили фундамент успеха турецкой живописи. Развитие турецкого искусства сформировало феномен модернизации, который переплетён с историческими и традиционными данными в рамках уникальной цепи прогресса и преемственности.

Ключевые слова: Санайи-и Нефисе, импрессионизм, портрет, пейзаж, мюхендисхане

Giriş

Osmanlı döneminde geleneksel resim sanatının minyatür sınırları içinde gelişmiş olduğu bilinmektedir. Osmanlı Türk resim geleneğinde 16.yüzyıla ait arşivler, birçok minyatür resmini barındırmış olmasına rağmen, çoğunun hangi sanatçıya ait oldukları saptanamamıştır. Erken verileri, 15. yüzyılda bulunan Osmanlı resim sanatının örnekleri, nakış resim (minyatür) olarak isimlendirilmektedir. Plastik sanatlardaki alanların tümünde birbirini tamamlayan birçok boyut vardır. Plastik sanatlarda eşzamanlılığın vurgulanmış olması, Türklerin Osmanlı sanatının klasik döneminde nakış zevkini nesnel bir yaklaşımla yeni bir takım düzenlere götürme çabalarını doğurmuştur. Nakış resim sanatının uygulama alanı farklı türlerde ve nitelikte el yazmaları nüshaları olmuştur. Osmanlılara özgü nitelikleri ile nakış resim üslubu, 16. Yüzyılda gelişme göstermiştir. Bilinen en önemli Osmanlı dönemi sanatçıları olan levni Matrakçı Nasuh'a aittir. Minyatür resim sanatında Türklerin genellikle askeri ve sivil hayatlarının canlandırıldıkları

gözlemlenir. I. Ahmet dönemi minyatürlerinde plastik bir ölçülülük bulunmaktadır. 18. Yüzyılda Lale Devri'nde Surname isimli ve Topkapı müzelerinde bulunan el yazmalarının bir nüshasındaki resimlerin, o dönemin önemli sanatçısı Levni 'ye ait olduğu bilinmektedir. Resimlerindeki vücut hareketleri ellerin çizimi Lale Devri'nin batıdan olan Barok gözlemlere yakın olduğunu da işaret etmektedir. Ancak levni'nin resimlerinde batı etkisi yoktur. Ağaçlar, kuşlar zarif hareketler şeklinde gösterilmiştir. Resimlerinde rakkaseler Japon baskılarının kompozisyon özelliklerini ve zarafetini taşımaktadır. Levni, Osmanlı Resim sanatında kompozisyon, renk ve desen bakımından önemli bir sanatçı olmuştur. Lale Devri'nin canlı eğlence yaşamında da resmetmiştir. 1700 lerden itibaren Batı etkileri ilgi çekmeye başlamıştır. Resim sanatını 1793 yılından itibaren etkisini yitirmeye başlamıştır. İlk defa 1793'ten itibaren doğa gözlemlerine dayanan resim dersleri Osmanlı İmparatorluğu mühendishanesinde yer almaya başlamıştır. Ancak o dönemlerdeki resim derslerinin günümüzdeki anlamı taşımadığı istihkam, harita, topçuluk gibi askeri alanlarda fayda sağlamak için bu eğitimin yapıldığı bilinmektedir.

Yeniçeri Ocağı'nın sona erdirilmesinden sonra 1825 yılında II. Mahmut mühendishaneyi daha da geliştirmiştir. 1835 yılından sonra genç sanatçılar resim sanatını öğrenmek adına Avrupa'ya gönderilmeye başlanmış ve eğitimlerine orada devam etmişlerdir. 1846'da mühendishane-i müdürü olan Bekir Paşa, sanatın ülkemizde gelişimi için taş baskı, bakır oyma dallarında önemli katkılar sağlamıştır. [1]

Resim dersi 1875 tarihinden itibaren özellikle askeri okullarda gelişme göstermiştir. Türkiye'de resim sanatı, özellikle Batı anlamında resim çalışmaları sadece asker sanatçılar arasında yapılmıştır. Türkiye'de mühendishaneden mezun olan, resim sanatı eğitimi için Avrupa'ya giden ilk sanatçı, İbrahim Paşadır. Ahmet Emin (1845- 1892) Peyzaj sanatçısıdır. Theodore Rousseau'nunki gibi kırlara büyük cüsseli yüksek ağaçları resimle işler. 19. Yüzyıl başlarında askeri okullarda resim eğitime verilen önem, genç sanatçıların eğitim amacıyla Avrupa'ya gönderilmeleri, 19. Yüzyıl ortalarında si il okullardaki sanatsal çabalarda toplumun sanat etkinliklerine olan ilgisini çekmeyi amaçlayan sergi etkinliklerinin de başlamasına yol açmıştır. 19. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde resim eğitimi veren okullar, sergi etkinliklerinin ve sanatsal eleştirilerin başladığı ortamlar yaratmıştır. Bu dönemde ressamlar üslup oluşturma çabası içerisinde olmuşlardır. Çağdaş Türk sanatında yeni bir sentezin oluşumunda rol oynayan bu sentez isteği Avrupa biçimlerinin karşısında ihtiyatlı ve esnek bir seçicilik uygulamasına neden olmuştur. Tarihsel dönemlerde de Avrupa biçimleri ile karşılaşmış, ancak o dönemlerdeki sosyo ekonomik şartlar bir yöntem hesaplamasını gerektirmemiştir.

Buna örnek olarak Fatih Sultan Mehmet'in Sarayı'nda çalışmış olan İtalyan ressamlar verilebilir. Bu resimlerde yaratılan biçim ve düzen anlayışı ile bir çatışma durumu olmadığı içindir ki resimler tarihsel bir belge niteliğinden öteye geçmemişlerdir. Çağdaşlaşma, yenilenme ve değişme süreci içinde beliren durumlar sosyo ekonomik ve siyasal alanların kendine has gelişme ölçütleri olmuştur. Bu çağdaş yöndeki yenilenme ve değişimlerin, belirli bir gelişme süreci sorununu gündeme getirmiş olması, tarihsel dönemlerde Türk resim sanatının durağan bir yapıya sahip

Türkiye'de Batı Resim Sanatının Gelişme Evreleri

olduğu konusundaki önyargıların kırılması için sebep teşkil etmektedir. Türk resim sanatındaki değişimlere model olan Batı sanatının gelişmesi sistemi, Türk sanatının tarihsel gelişme mekanizmaları ile karşılaştırıldığında birbirleri ile ayrılan ve çalışmakta olan noktaların olduğu gözlemlenmektedir. Batıda olduğu gibi tarihsel Türk Resim sanatında da 14. yüzyıl başları ile 18. yüzyıl sonlarına doğru uzanan süre içinde Rönesans Barok, Rokoko gibi isimler altında tanımlanabilen evreler söz konusu olmuştur. Bu isimler yakıştırılmış olmakla birlikte, eski geleneklerden kazanılan ilke ayrımları gelişim usulalarını farklı bir biçimde belirlemiştir.

[1]: Turani, A. Dünya Sanat Tarihi, 2013 / 668

Çağdaşlaşma sürecinde günümüze kadar uzanan biçim verilerini gelişim mekanizmasındaki temel olgular olarak göz önünde tutulursa, Türk resim sanatının model ve akımları izleme zorunluluklarına karşılık gelişme sistemleri yönüyle tamamen kendine özgü bir yol izlemiş olduğu gözlenmektedir. Türkiye'de heykel ve resim sanatlarının Sanayi nefise'nin 1883'te kurulmasından bu yana yalnızca 100 yıllık bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. Türklerin bir büyük kültür değişimi içinde Türkiye topraklarında sahip oldukları Antik Yunan Bizans ve başka eski yerel kültürlerdeki mirası özümseyerek değerlendirmiş oldukları bilinmektedir. Sanatsal mirasın değerlendirilmesi ile batı dünyasındaki yaşam ve kültür değerlerine duyulan ilginin başlaması arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Batı ile ilk etkileşim ilişkileri bu araçlar sayesinde başlamıştır.

"Soyutlayıcı iradenin yenilenmesi ve Doğu sanatlarına özgü eski kalıpların aşılarak bir girişim temposu yaratılması, İslam dünyası içinde sadece Türklere özgü olan bir dinamizmin göstergesidir". [2]

Türkiye'de Batı sanatına karşı ilgilerin artması tarihsel dönemler içinde oluşmuştur. Ancak bu ilgilerin yoğunlaşmaya başladığı dönem, 18. Yüzyılın başlarıdır. Avrupa ile ekonomik ve siyasal alanlarda ilişkilerin artmaya başlaması Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin elçilik yaptığı dönemde edinmiş olduğu izlenimleri Türkiye'ye aktarmış olması etkili olmuştur. Bununla beraber Lale Devri adıyla Osmanlı döneminde batıların da bu eğlenceleri yaşamlarında benimsemeleri de bu yoğunlaşmanın belirtileri olmuştur. Türkler 18. yüzyıl başlarından itibaren batılı yaşam tarzına uymanın zorunluluğunu hissetmişlerdir. Batılılar arasında da egzotik oryantal ilgiler denilen ve Osmanlı topraklarında ilginç görünümeler sunan bir modanın aynı zamanda rastlanmış olması bilinmektedir. Osmanlı topraklarında azınlık sanatçıların resim ve mimarlık alanında etkinlikleri devam ederken, ülkede özellikle orduyu modernleştirme çabalarında batı yöntemlerine uygun olarak eğitim veren askeri okulların oluşturulması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Berri Humayun adını taşıyan askeri okullar (1793- 94) yeni resim tekniklerinin öğretilmeye başlandığı ilk Mühendishane lerdir. Bazı perspektif kuralları nesnenin iki boyutlu yüzeylerinde modle edilmesi ile gösterilmesini sağlayan ışık gölge uygulaması gibi kavramlar resim eğitimin içinde yer almışlardır. Her zaman yeniliğe açık olan ve dinamik bir geleneğe sahip olan Osmanlı ordusu içinde reformlarda birbiri ardından gelmiştir. Mühendishane-i Berri-i Hümayunu Harbiye ve Bahriye izlemiştir. Mühendishane, batı uslubunda resim çalışan ilk sanatçıların yetiştiği okul olmuştur. Ferit İbrahim Paşa mühendishaneden, Ferik

Tevfik Paşa ise Harbiye'den yetişen eski mezunlar olmuşlardır. 19. Yüzyılda Çağdaş Batı uygarlığını esas alan kültür değişimleri sürecinde sivil okullar da açılmaya başlamıştır. Galatasaray Mektebi Sultanisi 1869, Darüşşafaka Lisesi 1873 gibi okullar batı dili yanında resim eğitimlerine de önem vermişlerdir.

Ferik İbrahim Paşa (D.1815 İstanbul – Ö.1891 Üsküdar) ilk Türk ressam

Halil Paşa askeri okulda resim eğitimi almış, önemli ressamlardan birisi olup Paris'te güzel sanatlar eğitimi almıştır. Halil Paşa, portre çalışmalarının yanında özellikle İstanbul'un Anadolu yakasında gözlemlerini izlenimci (empresyonist) bir stilde yansıtmıştır. Fransız empresyonist sanatçıların renk üslupları Halil Paşa'nın çalışmalarında görülmemekle beraber, ışık, resimlerinde önemli bir öğedir.

[2]: Tansuğ, S. Çağdaş Türk Sanatı, 2012/25

Ressam Halil Paşa

"Mektebi Harbiye", mühendishanenin haricinde Türk resim sanatına önemli katkılarda bulunmuş bir diğer okuldur. Mektebi Harbiye, II. Sultan Mahmut tarafından 1834 'de kurulmuştur. Bu okulda eğitim görmüş olan sanatçılardan Tevfik Paşa, desen çalışmaları ile resim sanatına katkıda bulunmuştur. Tüm bu sanatçılar,

Türkiye'de Batı Resim Sanatının Gelişme Evreleri

yalnızca doğayı taklit ederek sanat yapılamayacağı konusundaki inançlarında birleşmişlerdir. Hasan Rıza, Türk Resim sanatında kahramanlıkları, savaşları ilk defa çok figürlü kompozisyonlarla resimlerini yansıtmıştır. Sanatçı, Türk ordusunun destanlarını, kale kuşatmalarını, toz bulutları içindeki savaşları, yenicileri resimlemiştir.

Hasan Rıza

Süleyman Seyyid, ilk defa ölü doğa (natürmort) çalışmaları sergilemiş ressamlarımızdandır.

Süleyman Seyyid

Hüseyin Zekai Paşa, Türk resim sanatına kendine özgü çizgileriyle değer katmış önemli ressamlarımızdan biridir. Manzara (peyzaj) ve Osmanlı mimari üslubunu konu alan çalışmalar yapmıştır.

Hüseyin Zekai Paşa

Natürmort ve peyzaj çalışmaları yapan ve Türk sanatına önemli katkılarda bulunmuş olan bir diğer sanatçı ise Şeker Ahmet Paşa'dır. (1841- 1907) sanatçı, İstanbul'da ilk resim sergisini düzenleyen ressam olmuştur. Courbet'in hayvan çalışmalarını anımsatan "Karaca" isimli yapıtı önemlidir.

Şeker Ahmet Paşa
Karaca
Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

Türkiye'de Batı Resim Sanatının Gelişme Evreleri

Kendi içerisinde gözlemlerine dayalı olarak eserlerini üretmiş olan Hoca Ali Rıza (1860-1935) guaj, yağlı boya ve taş baskı çalışmaları yapmıştır.

Hoca Ali Rıza (1898)

Hoca Ali Rıza, 1830'daki peyzaj sanatçılarının üslubundan etkilenmiş ve doğa sevgisini kır olarak düşlemiş, resimlerine yansıtmıştır. Kır resimleri ile birlikte İstanbul evlerini, sokaklarını yine duygusallığı içerisinde resimlemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kriz içerisinde olduğu son dönemlerinde eski devirlerdeki zafer başarılarıyla dolu olan savaşları resmeden Hasan Rıza başarılı ressamlarımızdandır. 1910 tarihine kadar Avrupa'ya eğitime giden sanatçılarımız, Türk resim sanatında askeri okullarda yetişmiş sanatçılardan oluşmuştur.

1835'te Viyana, Berlin, Paris, Londra gibi merkezlere ilk gönderilen genç sanatçılar askeri okul öğrencileri olmuştur. 19. Yüzyılın ortalarında Osmanlı sanat ve kültüründe önem taşıyan Osman Hamdi Bey 1857'de Paris'e gitmiştir. Osman Hamdi Bey, Boulanger ile Jean Leon Gerome'nin atölyesinde çalışmalar yapmıştır. Osman Hamdi Bey, Nefise mektebini kurduktan sonra asker ressam olan Sami Yetik ve Ali Sami Boyar, Hikmet Onat Avrupa'da eğitim almışlardır. Sanayi Nefise'nin Paris'e İbrahim Çallı ve Galip'ten başka, özel olanaklarla batıda sanat eğitimi alan Namık İsmail, Avni lifij ve Nazmi Ziya gibi sanatçılar 1914'te I. Dünya Savaşı'nın çıkması ile yurda dönmek durumunda kalmışlardır. Padişah I. Abdülmecid' den bu yana, Osmanlı padişahları yabancı sanatçılara büyük ilgi duymuşlar bu davranışları ile de örnek alınmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Sultan Abdülaziz'in emri ile Paris'te sanat eğitimine gönderilen Süleyman Seyyid Bey ve Ahmet Ali (Şeker Ahmet Paşa) batının etkilerini özümsemişler, özgün ve yeni sentezlere ulaşmışlardır. Bu sanatçılara Hüseyin Zekai paşa da katılmıştır. Asker ressamların gerçekleştirdiği en önemli görevlerden birisi de Osmanlı topraklarında gezdikleri bölgelerin desen ve suluboya resimlerini yapmış olmaları, kendilerine özel bir üslup yaratmış olmalarıdır. Bu dönemde başta manzara teması Türk sanatçılar tarafından farklı bir duyarlılık ve boyut kazanmıştır. Türk sanatında

manzara geleneği her zaman var olmuştur ancak gerçekçi olsa bile soyut şemacılık sınırları içinde kalmıştır. Asker ressamından Süleyman Seyyid 1860-70 arasında figür ve manzara temaları üzerinde çalışmış olmasına rağmen güçlü bir natürmort ressamı olarak bilinmektedir. Türk sanatçıları arasında yalnız Osman Hamdi'nin değişik yöneltte birtakım resimler çalışmasına rağmen, oryantalizm türünün ülkemizdeki tek temsilcisi olduğunu söylemek mümkündür. Osman Hamdi Bey büyük oranda fotoğraftan yararlandığı bilinen, batıda oluşturulmuş oryantal temel temalı pozisyonlar ile çalışmış bir sanatçıdır. Bu dönemde sanatçılar, kişisel üslup geliştirme çabaları içinde doğa ile ilişkiler kurarak gün ışığının etkilerini incelemişlerdir. Bu ressamlar arasında Ömer Adil, Halil Paşa, Ahmet Ziya Akbulut, Hoca Ali Rıza kişisel üslup özelliklerine sahip ressamlardır. Ahmet Ziya Akbulut, tarihi yapılarla ilgilenmiş, İstanbul camilerini tarihsel mimarileri resmetmiştir. Mimariye gösterilen ilgi daha sonraları Türk sanatçıları arasında yaygınlaşmıştır. Şevket Dağ ve Muallim Şevket dinsel mimari yapılarıdaki iç görünümüleri (interior) ilgi duymuşlardır. 19. Yüzyıl Türk resminde ilginç olan diğer bir alan ise deniz teması olmuştur. Mülazım İhsan, Diyarbakırlı Tahsin, Osman Nuri Paşa gibi sanatçılar gemiler, fırtınalı deniz resimleri gibi çalışmalar yapmışlardır. Deniz çalışmaları geleneği diğer sanatçıların da ilgilendikleri tema olmuştur.

İstanbul'da Batı anlayışında eğitim veren askeri okulların dışında sivil olan güzel sanatlar okulunun kurulması, Türk resim sanatının gelişmesine olanak sağlamıştır. 1830 da II. Mahmut, kendi portresini devlet dairelerine koyduran ilk Osmanlı padişahı olmuştur. Bu dönemlerde pek çok padişah, portrelerini batılı sanatçılara yaptırmışlardır. Sanayi-i Nefise mektebinin eğitim vermesi ile birlikte asker ressamlar da kendi yerlerini bu okulda eğitim gören sanatçılara bırakmışlardır. Sanayi-i Nefise Mektebi'ni kuran kişi Osman Hamdi Bey'dir. (1840- 1910). Sanatçı, konulu resim üslubunu Türkiye'de en güzel şekilde resmeden ilk ressamdır.

Osman Hamdi Bey
Kur'an Okuyan Adam, 1910
Londra Müzesi

Türkiye'de Batı Resim Sanatının Gelişme Evreleri

Osman Hamdi Bey
Silah Taciri, 1908
Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi

Sanayi-i Nefise Mektebi'ne Fransız sanatçı Leopold Levy hocalık yapmıştır. Yetiştirdiği sanatçılar arasında Turgut Ayalay, Nuri İyem ve Mümtaz Yener bulunmaktadır. Bu sanatçılar Anadolu'yu ve yaşam gerçeklerini konu alan resimler geliştirmişlerdir. Sanatçılar, bu resim anlayışları ile birlik oluşturmuş ve topluluk "Yeniler" olarak anılmıştır. 1950'den itibaren "Yeniler" grubu sanatçıların açmış olduğu yoldan yürüyen sanatçılar, Nejat Devrim, Mübin Orhon, Fahrünnisa Zeyd, Adnan Turani gibi isimlerdir.

1870 yılından sonraki dönemlerde Batı'daki sanatçılar, parlamenter, endüstriyel, bilimsel gelişmelere duyarlılık göstermişlerdir. Ancak o yıllarda Türkiye'deki resim sanatı, toplumsal bir kaygı ve gereksinim taşımamaktadır.

19. Yüzyılın sonlarına kadar Türk sanatında yapılan çalışmalarda Batı'daki anlayışların henüz fark edilmemiş olduğu bilinmektedir. Türk resim sanatı, bu yüzden sadece Batı'daki eski önemli eserler ile alakalı olmuş, nesnel gözlemler ve yansımaları sorunları ile ilgilenmiştir. Bu dönem, Türk kültürüne yabancı olan kültürlerin ülkemizde tanınabilmesi için eserler üretildiği ve sanat adına yaşanması gereken süreçler olduğu bilinmektedir. 1910 yılında İbrahim Çallı, Nazmi Ziya, Feyhaman Duran gibi ressamalar, Batı kültürünü öğrenmek üzere Avrupa'ya gitmişlerdir. Empresyonizm (izlenimcilik), (1910-1914) yılları boyunca Avrupa'da artık bitmekte olan bir akım idi. O dönemlerde, Batı'ya eğitime giden sanatçıların

akımları analiz etmeleri, çözüm getirmeleri konularında kültürel birikimleri de yeterli değildi. Bu sebeple sanatçılar Batı' da artık eski olan sanat akımını ülkemize yenilik olarak sunuyorlardı. İlk Türk empresyonist sanatçıları eserlerini optik görüntülü renkçi anlayışla sergilemiş erdir. Fransız sanatçılarının esas görüşleri ressamlarımız tarafından dikkate alınmamıştır. Nazmi Ziya, empresyonist anlayışa en fazla duyarlı olan ressam olmuştur.

Nazmi Ziya (1881-1937)

Hüseyin Avni Lifij (1889 -1927) empresyonist akımın dışına çıkarak, ekspresyonist bir ifade sergilemiştir, renkçi bir ressam değildir.

Avni Lifij

İbrahim Çallı (1882 -1960), Türk resim sanatına renkçi ve özgür fırça vuruşlarıyla yeni bir üslup getirmiştir. Çıplak modellerden çalışmalar üretmiştir.

Türkiye'de Batı Resim Sanatının Gelişme Evreleri

"Zeybek", "Manolyalar", "Mevleviler" serisi ile resim sanatımıza katkılarda bulunmuştur.

İbrahim Çallı, Manolyalar

Feyhaman Duran (1886-1970) ve Çallı, resminde aynı çizgiyi yakalamışlardır.

Feyhaman Duran

Genellikle peyzaj sanatçısı olarak bilinen Hikmet Onat (1882-1977), renkli fırça darbeleri ve kendisine özgü biçimlemelerini kullanmıştır. Özellikle İstanbul resimleri çalışmıştır.

Hikmet Onat

Batı'daki empresyonist anlayışı en güzel ifade eden Nazmi Ziya (1885-1937) İstanbul'un peyzajlarını duygularıyla çalışmıştır.

Nazmi Ziya

Türkiye'de Batı Resim Sanatının Gelişme Evreleri

1914'te batıdan dönen sanatçılar özel imtiyazlar ile Avrupa'da eğitim gören genç sanatçılar dır. Nazmi Ziya Güran, Namık İsmail, Feyhaman Duran, Avni lifij bu sanatçı grubunu oluşturmuşlardır. Aynı zamanda bu gruba Çallı kuşağı da denilmiştir. 1914 grubu sanatçılarından Feyhaman Duran, portre ressamıdır. Bu kuşak sanatçıların hepsinde portreye ilgi vardır. İnsanın çehre detaylarını belirleme problemlerini çözmeye karşı bir ilgidir. Ülkemizdeki Antik Roma çağının portre büstlerinden bu yana portre de, insan çehresine karşı bu kadar ilgi gösterilmemiştir. 1914 kuşağı Türk Resim sanatında bir dönüm noktası oluşturmuş, yazarların ve edebiyat çevrelerinin de resim sanatı ile ilgilenmelerini sağlamıştır. Sanatçılar, Avrupa'da aldıkları resim eğitimleri ile resmin kompozisyon ve desen kadar renk ögesi bakımından da denge ve uyum içinde olduğunu öğrenmişlerdir. İbrahim Çallı, Sami Yetik, Namık İsmail ve Avni Lifij gibi ressamların resimlerinde resmi statik yapan her şeyden arındıran bir iç dinamizm biçimlerin ritmik ilişkilerinde gözlenmiştir. 19 yüzyılın ortalarından sonra Natürmort resimleri sanatçıların çoğunun ilgisini çeken bir tema niteliği taşımaktadır. Natürmorta olan ilginin 19. Yüzyılda yaygınlaştığı gözlenir ve Süleyman Seyyid Bey natürmort temalı resimler üretmiştir Osmanlı kültür değişimleri süresinde tual resmi etkili bir şekilde güçlenmiştir. . Türk natürmort resimlerinde en özgün yaklaşım, nesnelere atölyede değil, gün ışığında peyzajla birlikte oluşturulmasıdır. Türk resim sanatının oluşumunda 19. Yüzyılda yaşanan köklü değişiklikleri hazırlamış olan geleneksel etkinlikler, tual üzerindeki manzara resimleri olmuştur. 1914 kuşağı ressamları peyzaj resmini geliştirmişlerdir. İstanbul'da 2. Meşrutiyet, 1908'den sonra sanatçı birlikleri oluşturulmaya başlanmıştır. Bu birlikler Cumhuriyet çağına kadar uzanan bir gelişme sergilemişlerdir.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra Türk Resim sanatında çağdaş problemleri ülke problemleri olarak gören bir ortam oluşmuştur. Bu durum, ülkemizi çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak için sanatçıların gelişmelerini hızlandırmıştır. 1926 yılından sonra sanatçılarımız tekrar Batı'ya gitmeye başlamışlardır. Sanatçılarımız ülkeye dönüşlerin, ilk defa empresyonizmin dışına çıkarak yeni sanat anlayışlarına sahip oldukları gözlemlenmiştir. 1905 Fransa'da doğan Fovizm, 1908 yılında doğan kübizm, 1906 yılında Almanya'daki ekspresyonizmden etkilenmişlerdir. 1929'da Cumhuriyet döneminin ilk ressam topluluğu olan Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği kurulmuştur. Refik Fazıl Epikman, Cevat Hamit Dereli, Mahmut Cuda Sere Akdik, Nurullah Berk Ali Avni Çelebi, Zeki kocamemi Hale Asaf ve heykeltıraş Muhittin Sebati bu grubun kurucuları olmuştur. Müstakil ressamlar yeni sanat biçimlerini Türkiye'ye getirmek üzere çabalar sarf etmişlerdir. Bu sanatçıların cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra ilerici hareketlerle de bağlantısı olduğu bilinmektedir. Müstakil sanatçıların ilk sergilerini İstanbul'da açmış oldukları tarih, aynı zamanda 1928 olan Türk devrimindeki Latin alfabelerinin kabul edildiği yıl olmuştur. Sanatçıların yeni biçimlemelerindeki cesur davranışlarının, yazı devrimi ile ilişkili olduğu düşünülmüştür. Ali Çelebi ve Zeki Kocamemi' nin yarattığı yeni üslup etkilerinin ülkemizin gerçekleriyle bağdaşması sorusu figür yapısına özgür anlamı kazandırmış olan Ümit Zaim tarafından çözülmüştür. Türkiye'de göçer ve yerleşik köylü tiplerindeki toplulukların folklor

sanatı, aydınlar arasında da büyük ilgi uyandırmıştır. Devrimler konusunda sanatçı ve aydınların sorunları ise karmaşık olup bu karmaşıklığın bir yanında bazı aydınlar, geleneksel değerleri inkar etmişlerdir. Halbuki, geleneksel resim geleneğimizin gelişmesindeki amaç, halkı sanat konusunda eğitmek ve kendimize özgün resim sanatını inşa etmek olmuştur. Değişimlerin hedefinde de sanatçı ve aydınları ülkemizin gerçeklerine yabancı kılmak diye bir anlayış olmamıştır. 1939 yılında, Nurullah Berk, Elif Zeki Faik izer, Abidin Dino, Elif Naci heykeltıraş Zühtü müridoğlu de grubunu kurmuşlardır. D grubu ressamıları ülkemizde 1950'lere kadar önemli çalışmalar sergilemişlerdir de grubunun resimde temel hedefleri empresyonist eylemlerden uzaklaşmak, kompozisyona konstrüktivist ve kübist akımlardan esinlenerek güçlü bir desen temelini oturtmak olmuştur. Diğer yandan, 1934 yılında gruba Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Turgut Zaim katılmıştır. Sanatçılar, yerel motif ve temalara eğilim göstermiştir. Anadolu köylülerinin geometrik nakış soyutlamaları arasında bağ kurmuşlardır. Şefik Bursalı Nurettin Ergüven İlhami Demirci Ayetullah Sümer ve Hamit görevlinin yanında Naci kalmukoğlu ve İbrahim Safi de bu çerçevede yer almışlardır. İstanbul'da klasik olan akademik anlayışa alternatif olarak yeni görüşler üsluplar sunmuşlardır. Bu dönemden önce Türk resim sanatı doğanın yansımasından ibaret olmuştur. Sanatçıların yeni sanat anlayışları bu durumu aşmış, sanat sorunları konusunda yepyeni bir soluk getirmiştir.

D Grubu sanatçıları, Türkiye Cumhuriyet döneminde resim sanatının ilk yenilikçi sanatçıları olarak gösterilmiştir. Bu sanatçılar soyut konulara ve kübizme yönelmişlerdir. Paris'teki Andre Lhote Atölyesi önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Grup, 1947'den sonra dağılmış ve sanatçılar kendi üsluplarında ayrı olarak çalışmalarına devam etmişlerdir. 1905-1910 yılları arasında Batı'da oluşan, 1930'lu yıllarda ülkemize gelmiş olan Batı akımları, 1950'li yıllarda Türkiye'de akademilerde anlam kazanmıştır. 1940'lı yılların başlarında kentten yoksul kesimlerindeki, bilhassa İstanbul'da yaşam mücadelesini denizde veren insan topluluklarına karşı sanatçı çevrelerinde büyük ilgi uyanmıştır. . 'Yeniler' ismi ile oluşan grup, 1941'de liman konularını ele alan toplumsal içerikli sergiler düzenlemiştir. Abidin Dino, Nuri İyem, Mümtaz Yener, Turgut Ata, Avni Arbaş, Nejat Devrim ve Selim Turan yenileri oluşturmuştur. Yeniler grubu bir yandan da D grubunun biçimciliğine karşı toplumsal içerik önemi üzerinde önemle durmuştur. "Yeniler grubu sanatçıları 2. plastik sanatlar sergisinin de ortaya konan şu cümle altında karşı çıktıkları sanatçılarla birleşmişlerdir: Gayemiz her nesil ve uslubu değerlendirmek şartıyla sanatkarlar arasında birlik ve beraberlik kurarak milli bünyemize tam uyacak şekle ulaşmaktır. [3]

Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesi öğrencileri 1947'de Turan Erol, Nedim Günsür, Mehmet Pesen, Orhan Peker, Fikret otyam, Leyla Gamsız, İhsan İncesu Fahrünnisa Sönmez, Mustafa Esirkuş tarafından Onlar grubu kurulmuştur. . Hocaları Bedri Rahmi' den etkilenmiş olan grubun hedefi, Anadolu'nun folklorik öğeleri ile batı resim anlayışı arasında bir birliktelik ve bağ oluşturmaktır. İlk sergilerini Güzel Sanatlar akademisinde açmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile Türkiye'den Paris'e yine sanatçı akımı başlamıştır. Henüz savaş başlamadan önce Ali Asaf, Fikret Mualla, Nurullah Berk 1946'da Paris' e

Türkiye'de Batı Resim Sanatının Gelişme Evreleri

gitmişlerdir 1946 yılında Paris'te UNESCO tarafından bir sergi açılmıştır. Üye olan ülkeler arasında kültürel yakınlaşma hedeflenmiştir. Bu sergiye 1914 kuşağından, Yeniler grubuna kadar pek çok sayıda sanatçı katılmıştır. Türkiye'de sanatçı, yazar, düşünür çevresi sıkı bir ilişki ortamının özelliklerini taşımaktadır. Çağdaş yenilenme çabaları devrimler ve sosyo ekonomik gelişmelerin tüm sorunlarını irdeleyen tartışmalar Türkiye'de bu çevreye hareket ve canlılık getirmiştir.

[3]: Tansuğ, S. Çağdaş Türk Sanatı, 2013 / 228

Sonuç

16. Yüzyılda Osmanlı Resim sanatında etkili olan nakış resimi minyatür sanatından günümüze kadar uzanan gelişmeler irdelenmeye çalışılmıştır. Askeri sanatçılardan başlayan süreç Cumhuriyet Dönemi ressamı ile devam etmiştir. Çağdaş batılı anlamda kültür değişimi yaşanmıştır, batılılaşma çabaları ve sanatçıların eğitimlerini Türkiye'de uygulama çalışmaları başarılı sonuçlar vermiştir. Cumhuriyetin kurulmasından sonraki dönemlerde oluşan reformlar sayesinde halkın sanat konusunda ilgisini çekmek ve geniş kitlelere sanat kültür anlayışını yerleştirmek amacıyla yapılan çalışmalar sonunda güzel sanatlar eğitimleri önem kazanmıştır sergi salonları Müzeler galeriler müzayedeler Çağdaş Türk Resim sanatında yerini almıştır.

Türk resim sanatı, 18. yüzyılın sonlarında Batılı sanatçıların etkisinde kalmaya başlamıştır. II. Mahmut ve Abdülmecid dönemlerinde Batı resim sanatıyla alakamız daha da artmıştır. Genç Türk sanatçılarının Avrupa'da eğitim görmeleri, Batı resim anlayışını ülkemize getirmelerinde etkili olmuştur. 19. yüzyılda Türk resmi üzerindeki Batı etkisi oldukça artmıştır. Minyatür tarzı resim çalışmaları bırakılmış, üç boyutlu derinlikli resimler çalışılmaya başlanmıştır. Askeri okullardaki sanatçıların 19. yüzyıl resim sanatı gelişmesinde büyük etkileri olmuştur. Tanzimat hareketi ile Güzel Sanatlar Okulları'nın açılması, resim sanatımızı da Batı'ya yöneltmiştir. 19. Yüzyılın ilk yarısındaki programlara yansıyan çağdaş yeniliklere açılma sürecinin köklü bir anlam kazanabilmesi için Osmanlı dönemine son verilerek, Cumhuriyet'in ilan edilmesi gerekmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden biri olan ulusal ve egemenlik kültür ve sanat politikalarının da yönelişini belirlemiştir. Ulusal egemenliğin gerçekleştirildiği bu koşullarda sanat eğitimi sonucunda ortaya çıkacak faaliyetlerin ülkenin her yerine ulaşması da program hedeflerinden biri olmuştur. Çağdaş kültürü halk kitlelerine yayma yolu ise genel eğitimin yaygınlaştırılmasına bağlı kalmıştır. Süregelen eğitim çabalarını iletişim araçlarının modernleşme süreci desteklemiştir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, D. (2011). Türk Resminin Öncüleri. İstanbul: Etik Yayınevi
Erden, O. (2012). Türk Resim Sanatı. İstanbul: Tempo Yayınları
Tansuğ, S. (2012). Çağdaş Türk Sanatı. İstanbul: Remzi Kitabevi
Turani, A. (2013). Dünya Sanat Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi
Güvenli, Z. (2012). Sanat Tarihi. İstanbul: Varlık Yayınları